

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Türkiye-Rusya ve Türkiye-Ukrayna Dış Ticaretine Etkileri

Ata KAHVECİ

Tarsus Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Dış Ticaret Bölümü Mersin, TÜRKİYE

atakahveci@tarsus.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0002-2010-614X>

Özet

24 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'ya özel askeri operasyon başlattığını duyurması ile Rusya- Ukrayna savaşı başlamıştır. Bu çalışmada savaş öncesi ve sonrası dönemini kapsayan 2021 ve 2022 yıllarında Türkiye'nin her iki ülke ile yapmış olduğu ihracat ve ithalat rakamları değerlendirilmiş ve ilgili dönemlerde dış ticaretin yapısı ele alınmıştır. Savaş öncesi ve sonrasındaki 12 aylık dönemdeki ihracat/ithalat verileri ITC TradeMap'ten çekilerek mal ticaretinin değişimi ikincil veriler üzerinden içerik analiz yöntemi ile incelenmiştir. Bu çalışma kapsamında hem Rusya hem de Ukrayna özelinde savaşın Türkiye'nin dış ticaret verilerine etkilerinin incelenecek olması nedeniyle literatürdeki boşluğu dolduracağı ve araştırmacılara yol göstereceği düşünülmektedir. Araştırma sonucuna göre Rusya'ya karşı daha önce görülmemiş ölçekte uygulanan yaptırımlara rağmen Türkiye ile Rusya arasındaki ticaret hacminin savaş sonrasında son 10 yıllık trendin çok üzerinde bir oranda arttığı tespit edilmiştir. Türkiye'deki ihracatçılar ve ithalatçılar açısından tarihi bir fırsat kapısı açan bu süreçte kısa vadeli kazançlar yerine uzun vadeli ve sürdürülebilir ticari ilişkilerin geliştirilmesine odaklanılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret, İhracat, İthalat, Rusya, Ukrayna

Makale Gönderme Tarihi: 17.08.2023

Makale Kabul Tarihi: 10.09.2023

Önerilen Atıf:

Kahveci, A. (2023). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Türkiye-Rusya ve Türkiye-Ukrayna Dış Ticaretine Etkileri, *İşletme Akademisi Dergisi*, 4 (3): 397-412.

Journal of Business Academy

2023, 4 (3): 397-412

DOI:10.26677/TR1010.2023.1303

Dergi web sayfası: www.isakder.org

Effects of Russia-Ukraine War on Türkiye-Russia and Türkiye-Ukraine Foreign Trade

Ata KAHVECİ

Tarsus University, Vocational School, Foreign Trade Department Mersin, TÜRKİYE

atakahveci@tarsus.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0002-2010-614X>

Abstract

The Russian-Ukrainian war started with the announcement of Russia's special military operation against Ukraine On 24th of February 2022. In this study, the export and import figures of Türkiye with both countries in 2021 and 2022, which is covering the pre-war and post-war period, were evaluated and the structure of foreign trade in the relevant periods was discussed. The export/import data of the 12-month period before and after the war were retrieved from ITC TradeMap database and the change in the trade of goods was analyzed by content analysis method by using secondary data. It is thought that the conducted research will fill the gap in the literature related to the effects of the war on Türkiye's foreign trade and will pave the way for future researchers. According to the results of the research, it has been determined that the trade volume between Türkiye and Russia after the war increased at a rate far above the trend of the last 10 years despite the unprecedented scale of sanctions against Russia. Eventhough this period has presented a historical and unique opportunity for exporters and importers in Türkiye, it is essential to focus on the development of long-term and sustainable commercial relations rather than short-term gains.

Keywords: Foreign Trade, Export, Import, Russia, Ukraine

Received: 17.08.2023

Accepted: 10.09.2023

Suggested Citation:

Kahveci, A. (2023). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Türkiye-Rusya ve Türkiye-Ukrayna Dış Ticaretine Etkileri, *Journal of Business Academy*, 4 (3): 397-412.

1. GİRİŞ

Küreselleşme sürecinin tüm alanlarda büyük bir hızla daha etkin bir şekilde yaşandığı günümüz ekonomilerinde dış ticaretin kalkınmaya olan olumlu katkısı yaygın bir görüş olarak belirtilmektedir. Ülkelerin ekonomik ilişkileri ve bağlantılarının giderek artması neticesinde mal hareketlerinde de bu yönde bir artış gerçekleşmektedir. Artan ilişki ve bağlantılar neticesinde malların fiyatlarında meydana gelen değişimler dış ticarete taraf ülkeleri avantajlı veya dezavantajlı konuma getirebilmektedir (Aslan ve Yörük, 2008: 34). Zaman zaman da ülkeler arasında meydana gelen siyasi krizler, savaşlar, salgın hastalıklar, tedarik problemleri, lojistik alternatifler, mal fiyatları, gümrük tarifeleri gibi değişkenler dış ticaretin yapısını değiştirebilmektedir. Örneğin, Mart 2021’de 20 bin konteyner taşıma kapasiteli “The Ever Given” gemisinin Süveyş Kanalı’nda sıkışarak karaya oturması nedeniyle gemi trafiği durmuş, tedarik zincirlerinde dolayısı ile ticarete önemli bir risk ortaya çıkmıştır (TRT, 2021). Benzer şekilde Mart 2020’de Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi olarak ilan edilen Covid-19 salgını ile birlikte dünya ekonomisi ve ticareti de önemli ölçüde etkilenmiş olup aşılama ve toplu bağışıklık kazanılması ile birlikte toparlanma sürecine girmiştir (TİM, 2022: 117). Tedarik zincirinde kopmalara yol açacak kadar ciddi boyutta etkileri olan bu süreçlerden sonra Rusya-Ukrayna savaşı (ya da Rusya’nın tanımlaması ile özel askeri operasyon) sorunları farklı bir boyuta taşımıştır.

Uluslararası hukukta iki ya da daha fazla devlet arasındaki silahlı çatışma olarak tanımlanmaktadır. Devletlerin aralarındaki krizlere yol açan anlaşmazlıkları diplomatik yollarla veya diğer barışçı yollarla çözemedikleri zaman başvurdukları en son yolun doğrudan askeri çatışma veya diğer adıyla savaş olduğu görülmektedir (Arı, 2009: 479). 2022 yılının Şubat ayında Rusya – Ukrayna Savaşı’nın başlaması ile pandemi sonrası öngörülen dünya ekonomisi ve ticareti yeni bir etkileşim ile karşı karşıya kalmıştır. Dolayısı ile her iki ülkenin jeopolitik konumları itibari ile savaşın dış ticaretteki etki alanı doğrudan ve dolaylı olarak neredeyse tüm dünyaya yayılmıştır.

Özellikle savaşın başlaması ile petrol fiyatlarında dalgalanma meydana gelmiş ve petrol fiyatları genel itibariyle artış göstermiştir. Petrol fiyatlarının artışına paralel olarak bugünkü ulaşım teknolojilerinin büyük ölçüde petrol yoğun olmasından dolayı nakliye maliyetlerinin artacağı ve buna bağlı olarak gelişmekte olan ülkelerin daha yüksek nakliye maliyetlerinden zarar göreceği değerlendirilmektedir (Findlay ve O’rourke, 2019: 634). ABD ve AB, savaşın başlaması ile birlikte Rusya’ya karşı ekonomi başta olmak üzere birçok alanda yaptırım uygulamaktadır. Rusya’nın önemli bir enerji ihracatçısı olması karşısında, başlayan savaş ile yüksek küresel enflasyon, enerji ve gıda güvenliği de en kritik konulardan bir haline gelmiştir. Savaşın dünya ekonomisi üzerindeki etkileri ise savaşın senaryosu itibari ile farklı boyut kazanacaktır. Ateşkes ve kalıcı barış, işgalin ve çatışmaların uzaması, Rusya’nın Ukrayna’da tam işgali veya savaşın iki ülke dışına çıkması gibi senaryolarda savaşın ekonomi ve ticarete etkilerinin birbirinden farklılık göstereceği tahmin edilmektedir (TİM, 2022: 118).

Rusya-Ukrayna çatışması ekonomik açıdan literatürde farklı yönlerden incelenmiştir. Bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak, Rusya- Ukrayna savaşının Türkiye dış ticaretine olası etkileri, ihracat ve ithalat rakamları açısından ele alınarak Rusya ve Ukrayna özelinde değerlendirilecektir. Buna ek olarak, savaş öncesi ve sonrası dönemde Türkiye’nin Rusya ve Ukrayna ile gerçekleşen dış ticaretinin hangi mallar üzerinden yapıldığına ve dış ticaret hacminin hangi yönde eğilim göstereceğine dair fikir elde edilmesini amaçlanmıştır.

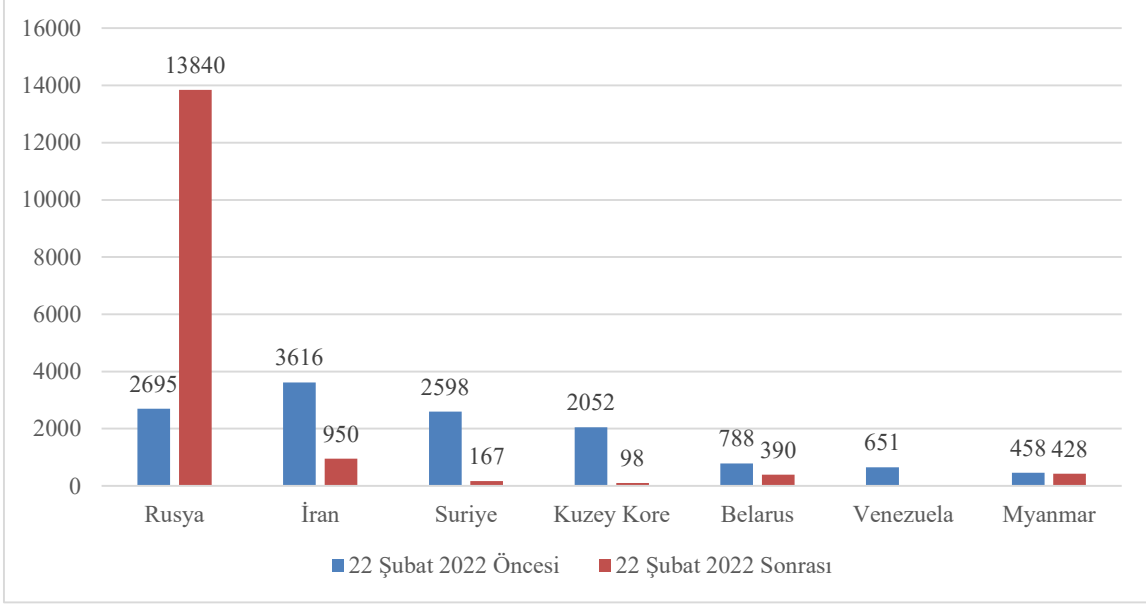
2. RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ KRONOLOJİK GELİŞİMİ VE YAPTIRIMLAR

Rusya – Ukrayna arasında ortaya çıkan gerilimin tarihsel gelişimi ve nihayetinde bir taraf için özel askeri hareket diğer taraf için ise savaş olarak adlandırılan sürece dönüşmesi ile ilgili birçok olay vuku bulmuştur. Bu sürecin daha iyi anlaşılabilmesi için olaylar ve önemli dönüm noktaları (2022 yılı Nisan ayına kadar) kronolojik olarak sıralanarak aşağıda Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Rusya-Ukrayna Geriliminin Tarihsel Gelişimi ve Kronolojisi (www.ikv.org.tr)

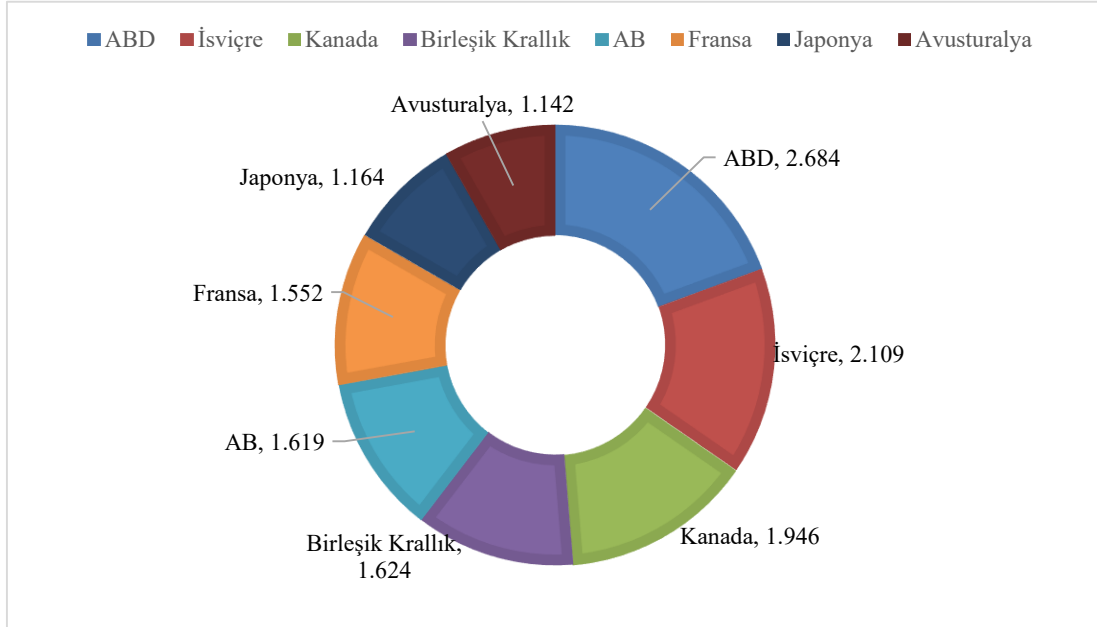
TARİH	GELİŞME
24 Ağustos 1991	Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Parlamentosu tarafından Ukrayna'nın bağımsızlığını ilan eden belgenin onaylanması,
18 Mart 2014	Rusya'nın, Kırım'ı ilhakı.
27 Haziran 2014	AB-Ukrayna Ortaklık Anlaşması'nın imzalanması.
Nisan 2021	Rusya'nın, askeri tatbikat için Ukrayna sınırına 100 bin asker göndermesi,
10 Kasım 2021	ABD kaynakları tarafından Ukrayna sınırında olağandışı Rus askeri hareketliliği olduğunun açıklanması,
21 Şubat 2022	Rusya'nın, Donetsk ve Luhansk ayrılıkçı yönetimlerinin bağımsızlığını tanıması ve bölgeye “barış gücü” adı altında asker sevk etme kararı alması,
24 Şubat 2022	Putin'in, Ukrayna'ya özel askeri harekât başlattıklarını duyurması,
24 Şubat 2022	AB zirvesinde Rusya'ya yönelik birçok yaptırım ve kısıtlayıcı tedbir paketlerinin kabul edilmesi (enerji, finans ve ulaştırma sektörleri, ihracat kontrolleri ve finansmanı, çift kullanımlı mallar, vize politikası vb.),
26 Şubat 2022	Rus bankalarından bazılarının SWIFT sisteminden çıkarılması konusunda ABD, AB, Kanada ve Birleşik Krallık'ın anlaşması,
28 Şubat 2022	UPS ve FedEx'in, Rusya sevkiyatlarını askıya alması,
10 Mart 2022	Rusya'nın, Avrupa Konseyi'nde yer almayacağını açıklaması,
6 Nisan 2022	ABD ve Birleşik Krallık tarafından Rusya'ya (devlet başkanı ve dışişleri bakanın ailesi, Sberbank ve Alfa Bank) yeni yaptırımlar açıklandı.
7 Nisan 2022	Rusya'yı İnsan Hakları Konseyi'nden çıkarmak için BM Genel Kurulu'nda yapılan oylamada, Rusya'nın üyeliğinin askıya alınması,
10 Nisan 2022	Dünya Bankası, 2022 yılında Rusya ekonomisinin %11,2, Ukrayna ekonomisinin ise %45 daralacağı tahmininde bulundu

İlk etapta savaşın başlamasından sadece iki gün sonra Rusya Merkez Bankasına ait yaklaşık 643 milyar dolarlık döviz rezervinin yaklaşık yarısının dondurulması ve birçok Rus bankasının SWIFT sisteminden çıkarılması gibi yaptırım kararları hızla alınmıştır (Eğilmez, 2022). Çatışma sürecinin ilerlemesi ile birlikte alınan yaptırım kararı sayısı da hızla artarak aşağıda Grafik 1’de görüldüğü üzere Rusya'nın dünya da en çok yaptırım uygulanan ülke olması sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Grafik 1. Dünya'da En Çok Yaptırım Uygulanan Ülkeler (www.castellum.ai)

Grafik 1 incelendiğinde 22 Şubat 2022 tarihi öncesinde sırasıyla en çok İran, Rusya, Suriye ve Kuzey Kore'ye yaptırım uygulandığı ve uygulanan yaptırım sayıları arasında çok büyük farklar olmadığı görülmektedir. Ancak 22 Şubat 2022 tarihi sonrasında yaptırım (kişi, tüzel kişilik, gemi ve uçak bazında) uygulanan ülkelere bakıldığında Rusya'ya uygulanan yaptırım sayısının 13.840'a ulaştığı görülmektedir. Aynı dönemde ikinci sırada en çok yaptırım uygulanan ülke olarak İran'a 950 yaptırım uygulandığı dikkate alındığında, Rusya'ya yönelik başlatılan bu yaptırımların sayısal ve oransal büyüklüğü daha iyi anlaşılmaktadır.

Grafik 2. Rusya'ya En Çok Yaptırım Uygulayan Ülkeler (www.castellum.ai)

Grafik 2'de ise Rusya'ya en çok yaptırım uygulayan ilk üç ülkenin sırasıyla 2.684 adet ile ABD, 2.209 adet ile İsviçre ve 1.946 adet ile Kanada olduğu görülmektedir. Buna ek olarak Rusya'ya

yapırım uygulayan ülkelerin dağılımına dünya haritası üzerinde bakıldığında bu ülkelerin neredeyse hepsinin Kuzey Amerika, Avrupa ve Avusturalya'da yoğunlaştığı görülmekte iken; Güney Amerika, Afrika ve Asya'daki ülkelerin hemen hemen hepsinin Rusya'ya yapırım uygulamaması ise dikkat çekmektedir (www.castellum.ai).

3. LİTERATÜR TARAMASI

Taraflarca özel askeri harekât ya da savaş olarak adlandırılan fakat nihayetinde bölgede birçok soruna yol açan bu süreçte Ukrayna tarafı büyük bir yıkım ile karşılaşırken, Rusya tarafı ise yaptırımlarla karşılaşmıştır. Bu durumun dünya ekonomisi ve finansal piyasalar (Bakan, 2022; Liadze vd., 2023, Huang vd., 2023), borsada faaliyet gösteren şirketler (Güneysu, 2022), Orta Asya ülkeleri (Buyar ve Şener, 2022), Türkiye turizmi (Güney Karabuğa vd., 2022), Avrupa ile ticaret (Estrada ve Kountronas, 2022) vb. alanlardaki etkilerini araştıran birçok bilimsel çalışma olduğu tespit edilmiştir. Yapılan literatür taraması sonucunda, Rusya-Ukrayna savaşının olası etkilerini ticaret perspektifinden ölçen bilimsel çalışmalar ve çalışmalara ait bulgular aşağıda özetlenmiştir.

Ropele ve Tagliabracci (2022), İtalya'daki işletmelerden toplanan 3'er aylık firma beklenti anket verilerini analiz ederek Rusya-Ukrayna savaşının firma beklentileri üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Sonuç olarak operasyonun başlaması ile değil devam ettiğinin görülmesi ile birlikte fiyatların ve enflasyonun artacağına düşünülmesi nedeniyle İtalya'daki firmalar genel makroekonomik görünümün bozulacağını beklemektedir.

Mahlstein ve arkadaşları (2022), yaptırımların Rusya üzerindeki ekonomik etkilerini Hesaplanabilir Genel Denge (CGE) modeli kullanarak araştırmışlardır. İthalat, ihracat, doğrudan yabancı yatırımlar ve Rusya ile yapırım uygulamayan ülkeler arasındaki ticaret maliyetinin artması başlıkları kapsamında uygulanan yaptırımların Rusya'da %14, yapırım uygulayan ülkelerde ise %1,6'ya kadar GSYİH kaybına yola açacağı tahmin edilmiştir. Yapılan hesaplamalara göre, Rusya'nın her yaptırıma karşı yapırım ile cevap vermesi durumunda bu kaybın çok daha yüksek olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Liadze ve arkadaşları (2023), Ukrayna-Rusya savaşının küresel ekonomik etkilerini NiGEM (National Institute Global Econometric Model) modeli kullanarak ölçmüşlerdir. Buna göre Ukrayna'ya yakınlığı ve Rusya ile gıda ve enerji alanındaki bağları nedeniyle en çok etkilenecek bölgenin Avrupa olduğu ve ülke olarak ise sırasıyla Almanya, Fransa ve İtalya olduğu tespit edilmiştir. Ukrayna GSYİH'sının 2022 yılında %30, Avrupa bölgesindeki ülkelerin GSYİH'sının %1'den fazla düşeceği ve savaş nedeniyle küresel enflasyona 2022 yılında %2, 2023 yılında %1 puan ekleneceği tahmin edilmiştir.

Estrada ve Kountronas (2022) bölgesel çatışmanın ekonomik boyutlarını ölçmek veya tahmin etmek için ITDW-Simulator (Savaş Simülatörlerine göre Bölgeler Arası Ticari Bozulma) kullanmışlardır. Yapılan analize göre savaşa bağlı olarak Rusya-Avrupa Birliği arasındaki karşılıklı ticarete daralma ve yatırımlardaki azalmaya bağlı olarak tarım, sanayi ve hizmet alanlarındaki ihracat ve doğrudan yabancı yatırım akışlarında yaşanacak bozulma sonucunda uluslararası ticaret ve ekonomik gelişmede sorunlar olacağı tahmin edilmiştir.

Ozili (2022), Ukrayna-Rusya savaşının etkilerini incelediği çalışmasında Rusya'ya uygulanan yaptırımların taşma etkisi ile küresel tedarik zincirinde ve nihayetinde küresel ekonomide bozulmalara yol açtığını belirtmiştir. Bu süreçte enerji, emtia ve mal ticaretinde oluşan tedarik şokları nedeniyle enerji fiyatları, emtia fiyatları ve gıda fiyatlarının artması sonucunda birçok ülkede enflasyonun artmasına neden olduğunu belirtmiştir.

Alam ve arkadaşları (2022), Rusya-Ukrayna savaşının petrol, gaz, platin, altın ve gümüş gibi emtialar ile finansal piyasalara etkisini G7 ve BRIC piyasalarına yönelik dinamik bağlantılılık

özelinde incelemişlerdir. Kriz zamanlarında taşma etkisinin nasıl şekillendiğini ölçebilen zamanla-değişen parametrelili vektör otoregresif (TVP-VAR) modeli kullanılarak tüm emtialar ve finansal piyasalar arasında yoğun bağlantılılık tespit edilmiştir. Altın ve gümüş ile ABD, Kanada, Çin ve Brezilya finansal piyasalarına yönelik bir akımın olduğu görülmüştür.

Khudaykulova ve arkadaşları (2022), Ukrayna-Rusya savaşının ekonomik etkilerini literatür taraması yöntemi ile enerji güvenliğinin azalması, talep esnekliği ve tedarik şoku, bütçelerin yapılandırılması, savunma harcamaları, petrol fiyatları, parasal maliyet başlıkları altında Rusya ve küresel ekonomiye etkilerini incelemiştir. Enflasyon, borçlarda artış ve günlük ekonomik yaşamın artmasına bağlı olumsuzluklara ek olarak insan kaynağı yeteneklerinin kullanılmaması ve ölümler gibi etkilerinin de olduğunu belirtmişlerdir.

Mbah ve Wasum (2022), Ukrayna krizinin ABD, Birleşik Krallık, Kanada ve Avrupa üzerine olan ekonomik etkilerini incelemişlerdir. Toplumsal Sözleşme ve Çıkar Grupları Teorileri çerçevesinde konuyu analiz ederek savaşın sadece Rusya ekonomisi için değil aynı zamanda dünya ekonomisi için de etkileri olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca uzmanların; hane halkı tüketiminde azalma, stok hareketlerinde belirsizlik, tedarik zincirlerinde bozulma, faturalarda artış, yatırımlarda azalma bekledikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Bakan (2022) tarafından yapılan çalışmada savaşın dünya ekonomisi ve finansal piyasalara etkileri incelenmiştir. Bu etkiler sırasıyla; ekonomik açıdan enerji fiyatları, emtia fiyatları, enflasyon; finansal açıdan ise borsa ve hisse senedi piyasası, döviz, altın ve kripto para başlıklarında ele alınmıştır. İlgili başlıklarda Avrupa ülkelerinin olumsuz etkileeneceği ancak dünya ekonomisine etkilerinin kısıtlı olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Rusya-Ukrayna savaşının dış ticarete ve küresel güvenliğe etkisini ölçen Ece (2022) ise; Türkiye, Karadeniz'e kıyıdaş ve bölge ülkelerinin küresel güvenliğinin sağlanmasında ve uluslararası politikadaki dengelerde Montrö Sözleşmesi'nin önemini daha da arttığını vurgulamıştır. Buna ek olarak çalışmada krizin risk değerlendirmesi yapılarak, dış ticarete olası etkilerinin olumsuz olacağı ve bunların kapsamı değerlendirilmiştir.

Orhan (2022) tarafından yapılan çalışmada, Rusya-Ukrayna çatışmasının küresel ticarete olan etkileri OECD, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, IMF ve UNCTAD gibi küresel organizasyonların raporları kullanılarak araştırılmıştır. Çatışmanın ilk 2 aylık dönemini kapsayan çalışmada; finansal yaptırımlar, emtia fiyatlarının artışı ve tedarik zincirindeki bozulmaların küresel ekonomiyi ve ticareti olumsuz etkileyebileceği belirtilmiştir.

Öçal ve Öztürk (2022) tarafından yapılan çalışmada ise Rusya-Ukrayna savaşının Türkiye ile Ukrayna arasındaki dış ticarete etkisi analiz edilmiştir. 2021 Mart, Nisan, Mayıs, Haziran aylarını kapsayan savaş öncesi dönem ile 2022 Mart, Nisan, Mayıs, Haziran aylarını kapsayan ve savaş sonrası 4 aylık süreci ele alan dönem için ihracat ve ithalat verileri ürün grubu bazında ele alınmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular neticesinde gıda ürünleri, hava araçları ve taşıtları ile savunma sanayisine ait parçaların ihracatında artış meydana geldiği tespit edilmiştir.

Huang ve arkadaşları (2023) ise ham petrol ihracatı ve ithalatı perspektifinden Rusya-Ukrayna çatışması sürecindeki ham petrol piyasası ile finansal piyasalar arasındaki korelasyonu analiz etmişlerdir. Çoklu-Fraktal Eğilimden Arındırılmış Dalgalanma (MF-DFA) analizi kullanılarak çatışma öncesi ve sonrası dönemdeki etkinlik ölçülmüştür. Savaş sonrası dönemde ham petrol piyasasının daha az etkin olarak çalıştığı, buna ek olarak ise ham petrol ithalatçıları açısından finansal piyasalar ile borsa arasında daha güçlü bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir. İhracatçıları açısından ise çatışmadan sonraki dönemde ise korelasyonda anlamlı bir değişiklik olmadığı görülmüştür.

Mardones (2023) tarafından yapılan çalışmada Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik gerçekleştirdiği özel askeri operasyon nedeniyle uluslararası ticaretten izole edilmesinin ekonomik etkileri incelenmiştir. Varsayımsal çıkarma yöntemi ve çoklu bölgesel girdi-çıkı modeli kullanıldığı çalışmada 189 ülkenin üretimine yönelik ekonomik etkiler araştırılmıştır. Finansal yaptırımlar, döviz kuru, emtia fiyatları dahil edilmeden yapılan simülasyonlarda Avrupa Birliği tarafından uygulanan yaptırımların Rusya'nın üretiminde %10,1'lik bir düşüş yaratacağı, ABD, İngiltere, Avusturalya, Japonya ve Kanada'nın katılması ile bu oranın %14,8'e çıkacağı tahmin edilmiştir. Bu süreçte Rusya'da en çok etkilenecek olan başlıkların yeniden ihracat, yeniden ithalat, madencilik ve taş ocakları olacağı öngörülmüştür.

4. YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırma kapsamında Rusya-Ukrayna savaşının Türkiye-Rusya ve Türkiye-Ukrayna dış ticaretine etkilerinin araştırılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna ile karşılıklı ihracat ve ithalatına ilişkin değerler tutar (dolar) ve miktar (ağırlık) olarak incelenmiştir. Literatürde benzer çalışmalar olmakla birlikte onlardan farklı olarak hem Rusya hem de Ukrayna özelinde savaşın Türkiye'nin dış ticaret verilerine etkilerinin incelenecek olması nedeniyle literatürdeki boşluğu dolduracağı ve araştırmacılara yol göstereceği düşünülmektedir.

4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları, Veri Toplama ve Analiz Yöntemi

Rusya-Ukrayna savaşı öncesi ve sonrasındaki 12 ayda "Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu" kapsamındaki 99 fasıl için ITC (uluslararası ticaret merkezi) araçlarından olan TradeMap'te (www.trademap.org) bulunan dış ticaret verileri incelenmiştir. Fasıllar (GTİP'in ilk 2 hanesi) bazında yapılan aramada sadece tutar (dolar) verilerine ulaşılabilirdiği için miktar (ton) rakamlarına ulaşabilmek için GTİP'in ilk 4 hanesi bazında arama yapılmıştır. Araştırma kapsamında TradeMap'ten indirilen ikincil veriler tutar (dolar) bazında savaştan önceki 12 ayı (2021 Mart-2022 Şubat) ve savaştan sonraki 12 ayı (2022 Mart-2023 Şubat) göstermekte iken, miktar/ton bazında değerler ise sadece yıllık olarak tutulduğundan 2021 yılını ve 2022 yılını kapsamakta olup, Türkiye'nin iki ülke ile karşılıklı ihracat ve ithalatını ortaya koymaktadır. Araştırmada ikincil veriler kullanıldığı için etik kurul izni alınması gerekmemiştir. Elde edilen verilerin bir yıl gibi kısa bir dönemi kapsamaması nedeniyle nitel araştırma yöntemi olan içerik analizi ve durum değerlendirmesi kullanılmıştır.

Çalışmanın veri ve analiz yöntemi açısından bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, savaştan önceki ve sonraki miktar/ton verilerinin aylık bazda mevcut olmaması nedeniyle miktar verilerine 2021 ve 2022 yılları bazında ulaşılmış olmasıdır. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise verilerin bir yıl gibi kısıtlı bir süre için aylık bazda birbiri ile karşılaştırılmış olması ve ilgili yıllar arasındaki değişimde savaş dışındaki etkilerin analize dâhil edilememesidir.

5. BULGULAR

Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna ile arasındaki dış ticaret yapısını ortaya koyabilmek için TradeMap'ten elde edilen veriler tablolar halinde araştırmacı tarafından derlenerek özetlenmiştir. Bu veriler tutar açısından savaştan önceki 12 ayı (2021 Mart-2022 Şubat) ve savaştan sonraki 12 ayı (2022 Mart-2023 Şubat); miktar açısından ise 2021 ve 2022 yıllarını kapsamakta olup, Türkiye'nin iki ülkeye yönelik karşılıklı ihracat ve ithalatını ortaya koymaktadır. GTİP'in ilk 4 hanesi bazında çok fazla veri bulunduğu için (örneğin Rusya için yaklaşık 900, Ukrayna için ise yaklaşık 700 başlıkta veri mevcuttur) bunlardan sadece ilgili başlıkta en yüksek değere sahip ilk 10 fasıl / pozisyona ait veriler aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Araştırma kapsamında dış ticaret istatistikleri açısından Rusya ile Türkiye'nin savaş öncesinde (Mart 2021-Şubat 2022) ve savaş sonrasındaki (Mart 2022-Şubat 2023) yapısı fasıllar ve pozisyonlar itibarı (toplam ihracat ve ilk 10 fasıl/pozisyon) ile tutar ve miktar olarak aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 2. Savaş Öncesi ve Sonrası Türkiye'nin Rusya'ya İhracatı

	Fasıl No	Savaş Öncesi (bin \$)	Savaş Sonrası (bin \$)	Trend	GTİP (İlk 4 hane)	2021 Yılı (ton)	2022 Yılı (ton)	Trend
1	'84	880.332	1.964.037	123%	'0805	779.934	726.961	-7%
2	'08	898.401	1.125.857	25%	'2529	308.475	654.252	112%
3	'87	519.135	513.413	-1%	'0809	189.631	247.778	31%
4	'39	263.004	722.871	175%	'2710	198.212	219.423	11%
5	'85	274.350	667.025	143%	'0806	133.042	142.821	7%
6	03	208.089	304.458	46%	'9999	73.188	142.207	94%
7	'73	205.227	275.927	34%	'1511	133.149	136.553	3%
8	'27	131.418	328.361	150%	'2836	208.718	128.750	-38%
9	'89	220.252	171.145	-22%	'0808	98.702	120.599	22%
10	'61	157.726	183.165	16%	'2501	107.077	77.817	-27%
Genel Toplam		5.929.969	10.521.494	77%		4.012.741	4.790.942	19%

Tablo 2'de görüldüğü üzere Türkiye'nin Rusya'ya toplam ihracatı tutar bazında savaş öncesinde (2021 Mart-2022 Şubat) yaklaşık 5,9 milyar dolar iken, savaş sonrasında (2022 Mart-2023 Şubat) bu rakam %77 artış ile yaklaşık 10,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Fasıllar bazında en çok ihracatın sırasıyla; "Nükleer Reaktörler...", "Yenilen Meyveler...", "Motorlu Kara Taşıtları...", "Plastik ve Mamulleri", "Elektrikli Makine ve Cihazlar...", "Balıklar ve Kabuklu Hayvanlar...", "Demir veya Çelikten Eşya", "Mineral Yakıtlar...", "Gemiler ve Suda Yüzen Taşıtlar ve Araçlar" ile son olarak "Örme veya Kroşe Giyim Eşyası ve Aksesuarları" başlıklarında yapılmış olduğu görülmektedir. Bunların arasında en ciddi değişim savaş öncesi tutara göre %175 artış ile 84 numaralı fasıl olan "Nükleer Reaktörler..." başlığında gerçekleşmiştir.

Tablo 2'de görüldüğü üzere ihracat miktarı 2021 yılında 4.012.741 ton iken 2022 yılında %19 artış ile 4.790.942 ton olarak gerçekleşmiştir. Miktar bazında Türkiye'nin Rusya'ya ihracatı GTİP'in ilk 4 hanesine göre incelendiğinde sırasıyla; "Turunçgiller (Taze veya Kurutulmuş)", "Feldispat...", "Kayısı, Kiraz, Şeftali...", "Petrol Yağları...", "Üzümler (Taze veya Kurutulmuş)", "Başka Bir Yerde Belirtilmemiş Mallar", "Palm Yağı...", "Elma, Armut, Ayva (Taze)", "Tuz ve Saf Sodyum..." olarak gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Dış ticarete miktar bazında en ciddi değişikliğin bir önceki yıla göre %112 artış gösteren 2529 GTİP numaralı feldispat (seramik, cam, boya ve kaynak elektrotları sanayinde kullanılan hammadde) olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 3. Savaş Öncesi ve Sonrası Türkiye'nin Rusya'dan İthalatı

	FASIL NO	Savaş Öncesi (bin \$)	Savaş Sonrası (bin \$)	Trend	GTİP (İlk 4 hane)	Savaş Öncesi (ton)	Savaş Sonrası (ton)	Trend
1	'27	18.488.312	42.434.906	130%	'2701	14.203.213	19.666.498	38%
2	'72	5.429.882	4.460.426	-18%	'2710	6.594.710	7.988.125	21%
3	'10	2.373.600	3.360.376	42%	'1001	6.241.545	6.296.704	1%

4	'76	1.373.067	1.179.845	-14%	'7207	2.432.638	3.409.765	40%
5	'74	942.328	1.443.864	53%	'2302	1.106.960	1.352.538	22%
6	'15	1.197.414	1.009.614	-16%	'7208	1.927.059	1.204.326	-38%
7	'39	596.485	617.953	4%	'1005	1.003.954	1.147.660	14%
8	'71	475.746	792.594	67%	'7201	539.486	936.415	74%
9	'23	482.059	731.984	52%	'1512	803.982	764.330	-5%
10	'28	476.737	376.096	-21%	'1003	1.058.053	752.065	-29%
Genel Toplam		33.929.485	59.574.702	76%		44.601.421	51.381.228	15%

Tablo 3'te görüldüğü üzere Türkiye'nin Rusya'dan toplam ithalatı tutar bazında savaş öncesinde (2021 Mart-2022 Şubat) yaklaşık 33,9 milyar dolar iken, savaş sonrasında (2022 Mart-2023 Şubat) bu rakam %76 artış ile yaklaşık 59,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Fasıllar bazında en çok ithalatın sırasıyla; "Mineral Yakıtlar...", "Demir ve Çelik", "Hububat", "Alüminyum ve Alüminyumdan Eşya", "Hayvansal Bitkiler...", "Plastik ve Mamulleri", "Tabii veya Kültür İnciler...", "Gıda Sanayinin Kalıntı ve Döküntüleri..." ile son olarak "Anorganik Kimyasallar..." başlıklarında yapılmış olduğu görülmektedir. Bunların arasında en dikkat çekici değişim savaş öncesi tutara göre %130 artış gösteren 27 numaralı fasıl olan "Mineral Yakıtlar..." başlığında gerçekleşmiştir.

Tablo 3'te miktar sütunu incelendiğinde, ithalat miktarının 2021 yılında 44.601.421 ton iken, 2022 yılında %15 artış göstererek 51.381.228 ton olarak gerçekleştiği görülmektedir. Miktar bazında Türkiye'nin Rusya'dan ithalatı GTİP'in ilk 4 hanesine göre incelendiğinde; "Taş Kömürü...", "Petrol Yağları...", "Buğday ve Mahlut", "Demir ve Alaşımız Çelikten yarı mamuller", "...Kepek, Kavuz ve Diğer Kalıntılar", "Demir veya Alaşımız Çelikten Yassı Hadde Ürünleri", "Mısır", "Dökme Demir...", "Ayçiçeği Tohumu, Aspir..." ve "Arpa" olarak sıralanmış olduğu görülmektedir. İthalatta miktar bazında en ciddi değişikliğin bir önceki yıla göre %74 artış gösteren 7201 GTİP numaralı "Dökme Demir..." olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 4. Savaş Öncesi ve Sonrası Türkiye'nin Ukrayna'ya İhracatı

	FASIL NO	Savaş Öncesi (bin \$)	Savaş Sonrası (bin \$)	Trend	GTİP (İlk 4 hane)	Savaş Öncesi (ton)	Savaş Sonrası (ton)	Trend
1	'27	361.251	607.182	68%	'2710	615.132	439.135	-29%
2	'84	358.505	138.901	-61%	'0805	202.008	154.138	-24%
3	'72	275.497	173.455	-37%	'2517	532.076	139.998	-74%
4	'85	108.663	281.134	159%	'2501	25.678	97.878	281%
5	'62	91.923	270.713	194%	'2836	189.189	80.944	-57%
6	'39	164.458	185.298	13%	'2520	109.580	68.928	-37%
7	'87	182.312	152.837	-16%	'0702	92.644	68.842	-26%
8	'08	168.310	131.889	-22%	'1006	3.747	63.891	1605%
9	'61	109.008	184.442	69%	'7210	81.978	62.837	-23%
10	'88	175.185	98.508	-44%	'1902	12.454	40.233	223%
Genel Toplam		3.046.249	3.396.913	12%		3.683.931	2.068.759	-44%

Tablo 4'te görüldüğü üzere Türkiye'nin Ukrayna'ya toplam ihracatı tutar bazında savaş öncesinde (2021 Mart-2022 Şubat) yaklaşık 3 milyar dolar iken, savaş sonrasında (2022 Mart-2023

Şubat) bu rakamın %12 artış ile 3,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Fasıllar bazında en çok ihracatın sırasıyla; “Mineral Yakıtlar...”, “Nükleer Reaktörler...”, “Demir ve Çelik”, “Elektrikli Makine ve Cihazlar...”, “Örülmemiş veya Kroşe Olmayan Giyim Eşyası ve Aksesuarları”, “Plastik ve Mamulleri”, “Motorlu Kara Taşıtları...”, “Yenilen Meyveler...”, “Örme veya Kroşe Giyim Eşyası ve Aksesuarı” ile son olarak “Hava Taşıtları...” başlıklarında yapılmış olduğu görülmektedir. Bu başlıklar arasında en dikkat çeken değişim, savaş öncesi döneme göre %194 artış ile 62 numaralı fasılda (“Örülmemiş veya Kroşe Olmayan Giyim Eşyası ve Aksesuarları”) ve %159 artış ile 85 numaralı fasılda (“Elektrikli Makine ve Cihazlar...”) gerçekleşmiştir.

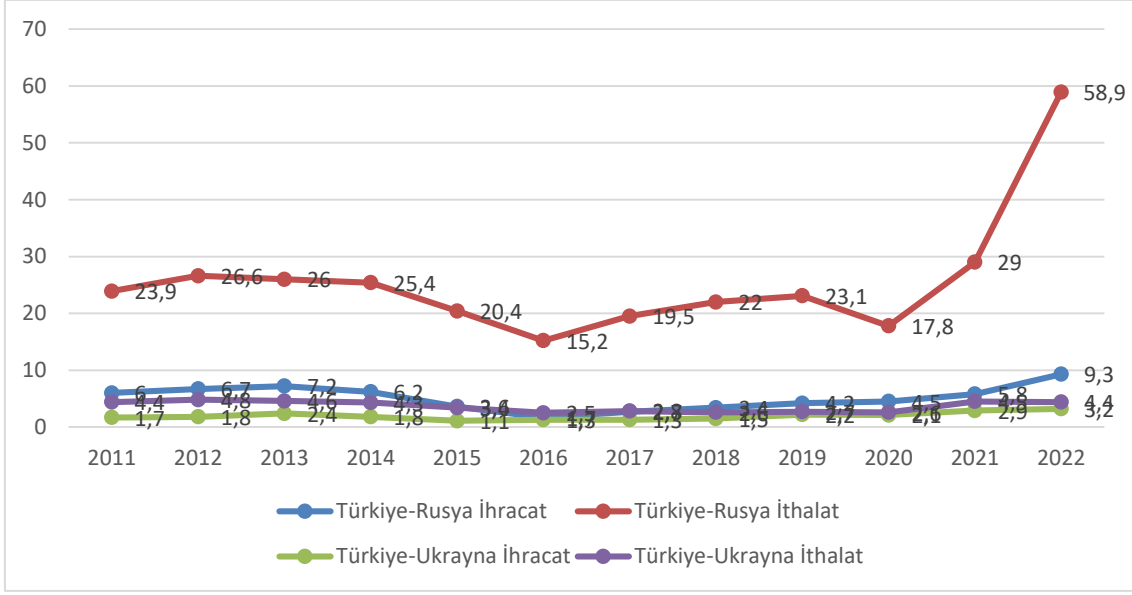
Türkiye'nin Ukrayna'ya ihracatı miktar bazında 2021 yılında 3.683.931 ton iken 2022 yılında %44 azalış göstererek 2.068.759 ton olarak gerçekleşmiştir. Miktar bazında Türkiye'nin Ukrayna'ya ihracatı GTİP'in ilk 4 hanesine göre incelendiğinde sırasıyla; “Taşkömürü...”, “Turunçgiller (Taze veya Kurutulmuş)”, “Çakıtaşı, kırılmış veya ezilmiş taşlar...”, “Tuz ve Saf Sodyum...”, “Karbonatlar...”, “Alçı Taşı...”, “Domates (taze veya soğutulmuş)”, “Pirinç”, “Demir veya alaşımsız çelikten yassı mamul...” ve “Makarnalar...” şeklinde gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Ukrayna'ya yapılan ihracatta önceki yıla göre miktar bazında en ciddi değişikliğin %1605 artışla 1006 GTİP numaralı “Pirinç” ve %281 artışla 2517 GTİP numaralı “Çakıtaşı, kırılmış veya ezilmiş taşlar...” pozisyonlarında gerçekleşmiş olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte en ciddi miktarsal azalmanın 2710 GTİP numaralı “Taşkömürü...” başlığından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Tablo 5. Savaş Öncesi ve Sonrası Türkiye'nin Ukrayna'dan İthalatı

	FASIL NO	Savaş Öncesi (bin \$)	Savaş Sonrası (bin \$)	Trend	GTİP (İlk 4 hane)	Savaş Öncesi (ton)	Savaş Sonrası (ton)	Trend
1	'72	2.224.881	160.836	-93%	'1001	1.576.248	2.048.063	30%
2	'10	1.190.306	1.208.409	2%	'1005	786.308	1.477.632	88%
3	'12	211.019	1.097.233	420%	'1201	311.198	699.865	125%
4	'15	113.812	1.204.622	958%	'1512	45.184	657.765	1356%
5	'26	270.254	93.889	-65%	'2601	1.184.546	585.220	-51%
6	'23	232.831	84.214	-64%	'1206	58.514	556.957	852%
7	'39	126.903	10.568	-92%	'1003	854.616	482.500	-44%
8	'84	28.317	95.863	239%	'7204	494.086	360.458	-27%
9	'44	58.623	58.734	0%	'7208	1.173.651	235.703	-80%
10	'73	56.198	39.725	-29%	'2306	269.531	194.704	-28%
Genel Toplam		4.845.478	4.308.708	-11%		10.006.626	8.446.658	-16%

Tablo 5'te görüldüğü üzere Türkiye'nin Ukrayna'dan toplam ithalatı tutar bazında savaş öncesinde (2021 Mart-2022 Şubat) yaklaşık 4,8 milyar dolar iken, savaş sonrasında (2022 Mart-2023 Şubat) bu rakam %11 azalış ile yaklaşık 4,3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Fasıllar bazında en çok ithalatın sırasıyla; “Demir ve Çelik”, “Hububat”, “Yağlı Tohum ve Meyveler...”, “Hayvansal Bitkiler...”, “Metal Cevheri, Cüruf ve Kül”, “Gıda Sanayinin Kalıntı ve Döküntüleri...”, “Plastik ve Mamulleri”, “Nükleer Reaktörler...”, “Ağaç ve Ahşap Eşya...” ile son olarak “Demir ve Çelikten Eşya” başlıklarında yapılmış olduğu görülmektedir. Bunların arasında en dikkat çekici değişim, savaş öncesi ithalat tutarına göre %93 azalış gösteren 72 numaralı fasıl “Demir ve Çelik”, %958 artış ile 15 numaralı fasıl (“Hayvansal Bitkiler...”) ve yine %420 artış ile 12 numaralı fasılda (“Yağlı Tohum ve Meyveler...”) gerçekleşmiştir.

Tablo 5'te miktar sütunu incelendiğinde, ithalat miktarı 2021 yılında 10.006.626 ton iken, 2022 yılında %16 azalış göstererek 8.446.658 ton olarak gerçekleşmiştir. Miktar bazında Türkiye'nin Ukrayna'dan ithalatı GTİP'in ilk 4 hanesine göre incelendiğinde sırasıyla; "Buğday ve Mahlut", "Mısır", "Soya Fasulyesi...", "Ayçiçek Tohumu, Aspir...", "Demir Cevherleri...", "Ayçiçeği Tohumu...", "Arpa", "Dökme Demir...", "Demir veya Alaşimsız Çelikten Yassı Hadde Ürünleri..." ve "Bitkisel veya mikrobiyal katı veya sıvı yağ..." olarak gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. İthalatta miktar bazında en ciddi değişikliğin yaklaşık %1356 artış gösteren 1512 GTİP numaralı "Ayçiçek Tohumu, Aspir..." ve %852 artış gösteren 1206 GTİP numaralı "Ayçiçeği Tohumu..." olduğu gözlemlenmiştir.

Grafik 3. Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna ile 2011-2022 yılları arası dış ticareti (milyar \$)

Grafik 3'te Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna ile 2011-2022 yılları arası ihracat ve ithalatına ilişkin veriler görülmektedir. Ukrayna ile olan ticarete ihracat ve ithalat açısından trendin istikrarlı olduğu görülmektedir. Ancak Rusya ile olan ticarete 12 yıllık trend üzerinde ciddi değişikliklerin gerçekleştiği 3 nokta göze çarpmaktadır. Daha detaylı incelendiğinde ise ilgili noktaların, Rusya savaş uçağının Türkiye tarafından düşürüldüğü 2015 yılı, Covid-19'un ortaya çıktığı 2020 yılı ve Ukrayna-Rusya savaşının başladığı 2022 yılı olduğu görülmektedir. Bu süreçte en dikkat çekici olan değişikliğin 2022 yılında Türkiye'nin Rusya'dan ithalatında meydana gelen artış olduğu görülmektedir. Aynı süreçte Türkiye'nin Rusya'ya ihracat eğrisinde çok az bir trend değişimi olmakla birlikte etkisi ve büyüklüğünün daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Savaş Öncesi ve Sonrası Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna ile Aylık Dış Ticaret Rakamları

	Türkiye-Rusya İhracat		Türkiye-Rusya İthalat		Türkiye-Ukrayna İhracat		Türkiye-Ukrayna İthalat	
	Mart 2021 – Şubat 2022	Mart 2022 – Şubat 2023	Mart 2021 – Şubat 2022	Mart 2022 – Şubat 2023	Mart 2021 – Şubat 2022	Mart 2022 – Şubat 2023	Mart 2021 – Şubat 2022	Mart 2022 – Şubat 2023
Mart	445.988	273.390	2.536.609	4.224.323	239.853	46.295	338.514	162.580
Nisan	468.058	440.617	2.184.415	5.442.817	228.398	113.536	370.706	103.098
Mayıs	440.261	518.835	2.061.843	4.486.346	222.454	154.444	347.069	173.739

Haziran	541.188	791.371	2.320.600	5.092.364	241.566	262.888	254.764	349.667
Temmuz	417.329	731.275	2.452.436	4.374.232	263.756	268.895	269.468	391.135
Ağustos	451.176	949.063	2.675.003	6.297.193	264.611	273.345	317.966	506.278
Eylül	504.342	1.147.149	2.415.798	6.226.363	278.314	336.738	423.756	522.609
Ekim	615.710	1.145.581	2.432.841	4.988.573	279.024	336.733	377.006	368.474
Kasım	564.970	1.155.297	2.963.395	4.681.277	319.446	404.518	571.649	420.139
Aralık	591.418	1.313.431	3.390.219	4.545.671	256.137	576.748	556.101	435.900
Ocak	418.589	1.041.991	4.637.468	5.001.523	209.229	340.939	595.426	451.910
Şubat	470.940	1.013.494	3.858.858	4.214.020	243.461	281.834	423.053	423.179
TOPLAM	5.929.969	10.521.494	33.929.485	59.574.702	3.046.249	3.396.913	4.845.478	4.308.708

Tablo 6’da Türkiye’nin Rusya ve Ukrayna ile olan dış ticareti kapsamında, savaşın başlamasından önceki 12 aylık ihracat ve ithalat tutarları ile savaşın başlamasından sonraki 12 aylık ihracat ve ithalat tutarları karşılaştırılmıştır. Toplam tutarlar incelendiğinde en ciddi değişikliğin Grafik 3’te de belirtildiği üzere Türkiye’nin Rusya ile dış ticaretinde gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye’nin Ukrayna ile olan ihracatında ve ithalatında önemli bir değişikliğin olmadığı, ayrıca toplam ihracat açısından %12 artış, toplam ithalat açısından ise %11 azalış olduğu gözlenmiştir.

6. SONUÇ VE TARTIŞMA

Diplomatik kriz, ekonomik kriz ve savaş dönemleri dış ticaret açısından tahmin yapmanın zorlaştığı, riskin ve belirsizliğin arttığı dönemlerdir. Belirsizliğin ortadan kaldırılabilmesi için ilgili durum hakkındaki bilgi düzeyinin derinleştirilmesi ve araştırma sayısının artırılması önem arz etmektedir. Bu çalışmada, Dünya’da büyük belirsizliklere yol açan Rusya-Ukrayna savaşı özelinde, Türkiye’nin Rusya ve Ukrayna ile dış ticaretinin nasıl etkilendiğini ortaya koymak amacıyla savaşın önceki 12 aylık ve savaşın sonraki 12 aylık veriler içerik analizi ve durum analizi kullanılarak incelenmiştir.

Yapılan incelemede Türkiye’nin Rusya’ya ihracatında tutar olarak %77 artış görüldüğü ve bunun 84 numaralı fasıldaki “nükleer reaktörler...” başlığından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Miktar açısından ise %19 artış görüldüğü ve bunda en önemli katkıyı %112 artış gösteren 2529 GTİP numaralı feldispat başlığının sağladığı gözlenmiştir. Türkiye’nin Rusya’dan ithalatı ise savaş sonrasında en ciddi değişimin görüldüğü alandır. İthalat bir önceki döneme göre tutar bazında %76 artış göstermiş olup, en dikkat çeken değişim %130 artış gösteren 27 numaralı fasıl olan mineral yakıtlarda gerçekleşmiştir. Miktar açısından yapılan ithalatın ise %15 artış gösterdiği ve en çok dikkat çeken başlığın ise bir önceki yıla göre %74 artış gösteren 7201 GTİP numaralı “Dökme Demir...” olduğu gözlemlenmiştir.

Türkiye’nin Ukrayna’ya ihracatında tutar olarak %12 artış görüldüğü ve buna en önemli katkıyı 62 numaralı fasıldaki “Örülmemiş veya...” başlığının sunduğu tespit edilmiştir. Bu açıdan savaş sonrası ilk 4 ayda gıda ürünleri, hava araçları ve savunma sanayinde artış olduğunu vurgulayan Öçel ve Öztürk (2022)’ün çalışmasından farklılaşmaktadır. Miktar açısından ise ihracatın %44 azalış gösterdiği ve ilk 10 sırada en dikkat çeken değişikliğin %1605 artışla 1006 GTİP numaralı “Pirinç” başlığında gerçekleştiği gözlenmiştir. Bununla birlikte, en ciddi miktarsal azalma 2710 GTİP numaralı “Taşkömürü...” başlığından kaynaklanmıştır. Türkiye’nin Ukrayna’dan ithalatı bir önceki döneme göre tutar bazında %11 azalış göstermiş olmakla birlikte, en dikkat çeken değişim %958 artış gösteren 15 numaralı fasıl (“Hayvansal Bitkiler...”) ve %93 azalış gösteren 72 numaralı fasıl olan “Demir ve Çelik” başlıklarında gerçekleşmiştir. Miktar açısından yapılan ithalatın ise %16 azalış gösterdiği ve en çok dikkat çeken değişimin bir önceki yıla göre %1356

artış gösteren 1512 GTİP numaralı “Ayçiçek Tohumu, Aspir...” ve %852 artış gösteren 1206 GTİP numaralı “Ayçiçek Tohumu, Aspir...”; %80 azalış gösteren 7208 GTİP numaralı “Demir...” başlıklarında gerçekleştiği gözlemlenmiştir.

Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna ile 2011-2022 arasındaki dış ticaret verilerine göre Rusya ile olan ticarete artış gözlenmiştir. Bu yönüyle Ece (2022)'nin tespit ettiği sonuçlardan farklılaşmaktadır. Özellikle ithalatta 12 yıllık trend üzerinde ciddi değişikliklerin gerçekleştiği 3 noktanın Rusya savaş uçağının Türkiye tarafından düşürüldüğü 2015 yılı, Covid-19'un ortaya çıktığı 2020 yılı ve Ukrayna-Rusya savaşının başladığı 2022 yılı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda en dikkat çekici olan değişikliğin 2022 yılında Türkiye'nin Rusya'dan ithalatında meydana gelen artış olduğu görülmektedir. Türkiye-Ukrayna dış ticaretinde ise yıllık bazdaki trendin istikrarlı olduğu, diğer bir deyişle ani artış ve azalışların olmadığı görülmektedir.

Savaş sonrasında Rusya'ya karşı daha önce görülmemiş ölçekte uygulanan yaptırımlara rağmen Türkiye ile Rusya arasındaki ticaret hacminin savaş sonrasında son 10 yıllık trendin çok üzerinde bir oranda arttığı tespit edilmiştir. Türkiye'deki ihracatçılar ve ithalatçılar açısından tarihi bir fırsat kapısı açan bu süreçte kısa vadeli kazançlar yerine uzun vadeli ve sürdürülebilir ticari ilişkilerin geliştirilmesi tüm paydaşlar açısından büyük önem arz etmektedir. Bu ilişkilerin geliştirilmesi sürecinde yaptırımlar konusunda dikkatli olunarak şeffaflık ve açıklık perspektifinden taviz vermeden ilişkilerin yürütülmesi önerilmektedir. Bundan sonraki çalışmalarda, Rusya ve Ukrayna ile Türkiye'nin dış ticaretinin yapısı, savaşın etkileri bakış açısı ile farklı analiz yöntemleri kullanılarak incelenmesi önerilmektedir. Özellikle, savaşın dış ticaret üzerindeki etkilerinin tahmin edilebilmesi için zaman serisi analizi yöntemi gibi farklı ekonometrik analizlerin kullanılması sonucunda hem ilgili literatürün derinleşeceği hem de araştırmacı ve sektördeki uygulayıcılara bütüncül bir bakış açısı kazandırılmasına katkı sunulacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alam, M. K., Tabash, M. I., Billah, M., Kumar, S., and Anagreh, S. (2022). The impacts of the Russia-Ukraine invasion on global markets and commodities: a dynamic connectedness among G7 and BRIC markets. *Journal of Risk and Financial Management*, 15(8), 352. doi.org/10.3390/jrfm15080352
- Arı, T. (2009). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. Mkm Yayıncılık.
- Aslan, N. ve Yörük, D. (2015). Teoride ve Uygulamada Dış Ticaret Hadleri ve Kalkınma İlişkisi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25 (2), 33-69
- Bakan, S. (2022). Savaş, dünya ekonomisi ve finansal piyasalar için de felaket mi? *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 5 (2), 59-74.
- Buyar, C. ve Şener, U. (2022). Tarihi Perspektiften, Sosyo-Ekonomik Değerler Açısından Rusya-Ukrayna Savaşı ve Orta Asya Ülkelerine Etkileri. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 7 (2), 136-149.
- Ece, N. J. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Dış Ticaret ve Küresel Güvenliğe Etkisi: Montrö Boğazlar Sözleşmesinin Savaşın Genişlemesinin Önlenmesine Katkısı, *Kent Akademisi Dergisi*, 15 (3), 1391-1412.

- Eğilmez, M., (2022). Ukrayna Savaşının Ekonomik Etkileri: Güncel Değerlendirme. <https://www.mahfiegilmez.com/2022/03/ukrayna-savasnn-ekonomik-etkileri.html>, (Erişim Tarihi: 27. 03. 2023).
- Estrada, M. A. R., and Koutronas, E. (2022). The impact of the Russian Aggression against Ukraine on the Russia-EU Trade. *Journal of Policy Modeling*, 44 (3), 599-616.
- Findlay, R. ve O'Rourke, K. (2019). Güç ve Refah, İkinci Binyılda Ticaret, Savaş ve Dünya Ekonomisi, Küre Yayınları.
- Güney Karabuğa, T. , Göktepe, S. ve Kokonaloğlu, H. T. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Türkiye Turizmine Olası Etkileri. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 12 (1) , 92-104.
- Güneysu, Y. (2022). Rusya-Ukrayna savaşının BIST gıda, içecek endeksi üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (2), 361-372. doi:10.17218/hititsbd.1162813
- Huang, M., Shao, W., ve Wang, J. (2023). Correlations between the crude oil market and capital markets under the Russia-Ukraine conflict: A perspective of crude oil importing and exporting countries. *Resources Policy*, 80, 103233.1-14.
- <https://www.castellum.ai/russia-sanctions-dashboard>, > [Erişim Tarihi: 14.07.2023].
- https://www.ikv.org.tr/images/files/Ukrayna_Rusya_Gerilimi_Kronoloji_11_04_2022.pdf?cv=1, > [Erişim Tarihi: 27.03.2023].
- https://www.trademap.org/Bilateral_MQ_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c643%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c3%7c1%7c1%7c%7c1 > [Erişim Tarihi: 08.05.2023].
- Khudaykulova, M., Yuanqiong, H., and Khudaykulov, A. (2022). Economic consequences and implications of the Ukraine-russia war. *International Journal of Management Science and Business Administration*, 8 (4), 44-52. DOI: 10.18775/ijmsba.1849-5664-5419.2014.84.1005
- Liadze, I., Macchiarelli, C., Mortimer-Lee, P., and Juanino, P. S. (2023). The economic costs of the Russia-Ukraine war. *The World Economy*, 46 (4), 874-886. DOI: 10.1111/twec.13336
- Mahlstein, K., McDaniel, C., Schropp, S., and Tsigas, M. (2022). Estimating the economic effects of sanctions on Russia: an allied trade embargo. *The World Economy*, 45 (11), 3344-3383.
- Mardones, C. (2023). Economic effects of isolating Russia from international trade due to its 'special military operation' in Ukraine. *European Planning Studies*, 31 (4), 663-678.
- Mbah, R. E., and Wasum, D. F. (2022). Russian-Ukraine 2022 War: A review of the economic impact of Russian-Ukraine crisis on the USA, UK, Canada, and Europe. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 9 (3), 144-153. DOI:10.14738/assrj.93.12005.
- Orhan, E. (2022). The effects of the Russia-Ukraine war on global trade. *Journal of International Trade, Logistics and Law*, 8 (1), 141-146.
- Ozili, P. K. (2022). Global economic consequence of Russian invasion of Ukraine. *SSRN Electronic Journal*, 1-16. DOI: dx.doi.org/10.2139/ssrn.4064770

- Öçal, B. ve Öztürk, M. S. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşının Türkiye ile Ukrayna Arasındaki Dış Ticarete Etkisi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (27) , 577-596.
- Ropele, T. and Tagliabraci, A. (2022). Perceived economic effects of the war in Ukraine: survey-based evidence from Italian firms, *Applied Economics Letters*, 1-6, DOI: doi.org/10.1080/13504851.2022.2131710
- TRT, (2021), *Süveyş Kanalı kapandı, dünya ticareti büyük yara aldı*. [Online], <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suveys-kanali-kapandi-dunya-ticareti-buyuk-yara-aldi-568045.html>, > [Erişim Tarihi: 17.03.2023].
- TİM, (2022), *İhracat 2022 Raporu Yeni Vizyon, Yeni Yol Haritası*. [Online], https://tim.org.tr/files/downloads/Strateji_Raporlari/TIM%20I%CC%87hracat%20Raporu%202022.pdf, > [Erişim Tarihi: 15.05.2023].